

week leest, dit tijdens het ontbijt reeds critiqueert, aan de koffie zijn democratische speech concipieert en in bad zijn romans dicteert". En een andere uitspraak van Ter Braak is: „Hij is medewerker van alle bladen, waarvan hij geen redacteur is, hij duikt uit alle papieren op, die in Nederland met letters worden bedrukt".

En intussen bracht Ritter als *orator didacticus* luisterend Nederland met zijn wat geaffecteerde stem dan toch maar tot het lezen van het goede, althans van het betere boek. Hij heeft eens gezegd: „De Bonte Dinsdagavond Trein is er voor professoren, doktoren en advocaten, mijn Boekenhalfuur is er voor de man in de straat". Vele verloren gewaande radioteksten zijn uit het Archief weer tevoorschijn gekomen.

U begrijpt dat die literaire archeologie me in de afgelopen vijf jaren veel genoeg gedaan heeft. Er waren soms ook verrassingen. Soms vond ik onder de I opeens een brief van Ina Boudier-Bakker. Na een tijd bemerkte ik pas dat een slecht leesbare handtekening die van Dirk Coster of Jan Greshoff was. In een order uit 1953 vond ik nog weer een tekst van Ritter uit 1913. Af en toe kwamen er tabaksrestjes tevoorschijn. Paperclips waren verroest. Er was veel tekstverlies door perforatiegaten. Eens op een dag nam ik een geordende map weer ter hand, die erg zwaar bleek: ik had er een presse-papier in laten zitten. Over een eeuw zal waarschijnlijk ook een mooie balpen met inscriptie van me gevonden worden, die ik al werkend kwijt raakte. Ik vond ook bepaalde stukken niet: Er moeten Perkiana geweest zijn en op het einde van zijn leven moet er een gedeelte gereed geweest zijn van Ritters biografie Klein Memoriaal. Ze zijn helaas niet gevonden. Maar kostbare stukken waren er ook - keimèlia - zoals enkele brieven van Multatuli aan Ritters vader, een gedicht in handschrift van Mathilde, de muze van Jacques Perk, in een poëzie-album van Dora Perk, een brief uit 1902 van Lodewijk van Deysel die Ritters talent opmerkt en de 20-jarige stimuleert en een curieuze brief van Jacobus van Looy die mededeelt: Ik heb een boek geschreven en ga het Jaapje noemen.

Ik heb ook de angst gekend van het verkeerd opbergen. In 1965 vond men in Madrid twee dikke banden vol tekeningen en manuscripten van Leonardo da Vinci, die 135 jaar lang als verloren waren beschouwd, maar die alleen maar verkeerd teruggezet waren, in plaats van op Aa.119 en Aa.120 stonden ze op Aa.19 en Aa.20.

Maar nu is dan alles geordend, al zijn er nog enkele handelingen te verrichten. Er moet een gedrukte inventaris gemaakt worden. En we moeten gaan den-

ken aan het nationale project CCB, de Centrale Catalogus van Brieven. Brieven van zeg maar Hooft tot Hermans, aanwezig in UB's, het Letterkundig Museum, de Koninklijke Bibliotheek, Meermanno Westreenianum en enkele andere instituten gaan de komende jaren de PICA-computer in. Want brieven zijn voor een breed spectrum van wetenschappelijk onderzoek een belangrijk studie-object. Ze onthullen de verborgen achtergronden van gebeurtenissen, beslissingen en standpunten en ze geven vaak een verhelderend inzicht in de motieven en overwegingen van de schrijver. Briefwisselingen kunnen goudmijnen zijn. Voor de neerlandistiek is het archief Ritter zo'n goudmijn. Wilt u de top tien? Herman Robbers, 260 brieven heen en weer, Samuel Goudsmit 222, Frans Mijnsen 216, Roul Houwink 180, Dirk Coster 157, Johan Koning 144, Jan Greshoff en Max Teipe 138 en M. Premsele 124. Maar er zijn ook brieven van Gerrit Achterberg, J. C. Bloem, Reinier van Genderen Stort, P. C. Boutens, Frans Coenen, Antoon Coolen, Lodewijk van Deysel, P. C. Gerretson, Herman de Man en S. Vestdijk.

In een nis van een huis in het Toscaanse stadje Prato werd het archief gevonden van de 14de-eeuwse koopman Francesco di Marco Datini: 150.000 brieven en documenten, uitgegeven door Iris Origo in *The Merchant of Prato*, vertaald als de koopman van Prato. Wij telden weliswaar geen 150.000 brieven, maar dan toch 60.000 brieven van een werkzaam man met een bestendig jeukende pen. Op 10 mei van dit jaar meldde Het Parool, dat de sinds 1928 verdwenen fotoverzameling van de Noorse poolonderzoeker Roald Amundsen terecht is. De collectie van 240 foto's bleek in het bezit te zijn van Alda Amundsen. De foto's bleken jarenlang in een doos op een zolder gelegen te hebben. Omdat er „melkpoeder" op stond had Alda de doos nooit geopend. Ik heb zo'n doos wel tijdig geopend en kan met Goethe in Faust, Zweiter Teil, 5. Akt zeggen. „Auf strenges Ordnen, raschen Fleisz / Erfolgt der allerschönste Preis; / Dasz sich das gröszte Werk vollende, / Genugt ein Geist für tausend Hände". Wat er voor plannen zijn voor uitgave van brieven zullen we straks vertellen. Ik kan met Seneca in Brief 82 zeggen: Otium sine litteris mors est. Vrij vertaald: Een pensioentijd zonder brieven betekent de dood.

1) Aan het woord is de heer Jan J. van Herpen (1920), voormalig medewerker van AVRO-Radio.

Deze spreekbeurt werd gehouden op 5 september 1986 in de Utrechtse Universiteits Bibliotheek, b.g.v. de presentatie van de briefwisseling Ritter-Kloos.

DE DOM ALS DECOR

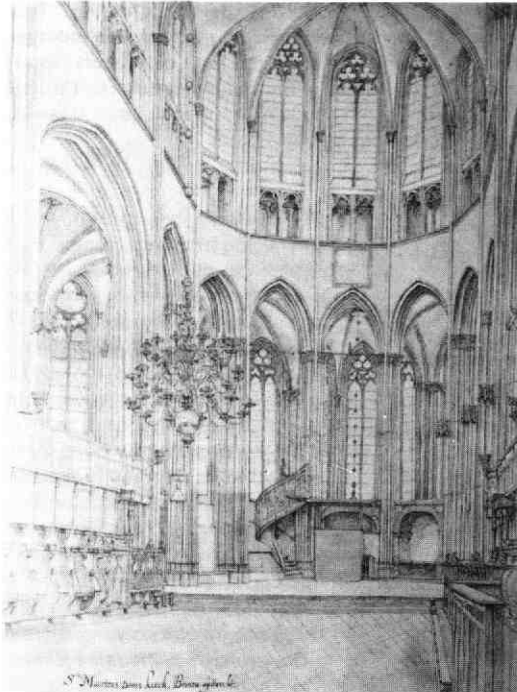
In tegenstelling tot het exterieur is het interieur van de gotische Domkerk bij mijn weten in de middeleeuwen nooit afgebeeld. Pieter Saenredam was de eerste die

ons, pas in 1636, een blik gunt in dit grote gotische bouwwerk.

Een miniatuur echter waarvan de afbeelding deze bij-

drage vergezelt, maakt inbreuk op deze status quo. Zij is allerm minst een exact interieur van de Utrechtse Domkerk, maar zij vertoont naar mijn mening zoveel gelijkenis met het koor van deze kathedraal, dat zij als geïnspireerd op dit interieur geboekstaafd mag worden. De miniatuur laat zich vinden in het *Getijdenboek van Jan van Amerongen*, dat ook de naam draagt van *Getijdenboek van Maria van Vronensteyn*. Het boek was te zien op de tentoonstelling „Middeleeuwse miniaturen uit de Noordelijke Nederlanden”, die in het Catharijneconvent werd gehouden. Op folio 97 verso van dit getijdenboek bevindt zich een voorstelling over de hele pagina waarop Christus te zien valt als Salvator Mundi. Ter weerszijden van hem knielen Jan van Amerongen, schout van Utrecht van 1468 tot 1470, en zijn echtgenote Mechtild Hendricksdr. van Gent. De in Utrecht werkzame miniaturist, die de noodnaam Meester van Evert Zoudenbalch draagt, heeft zich bij het kerkinterieur waarin hij de drie personages situeerde, sterk op het koor van de Maartensdom geïnspireerd. Ter adstrutie wordt naast de miniatuur een tekening van Saenredam uit 1636 afgebeeld.

Wij zien een hoge koormuimte waarin de ribben van een stenen gewelf samenkomen in de sluitsteen, die door het kader van de miniatuur wordt doorsneden. In de tweede helft van de 15de eeuw had het koor van de Dom reeds zijn stenen gewelf. Er zijn smalle lancetramen met daaronder twee aan twee zwarte vlakjes. Deze komen overeen met het triforium dat in de Domkerk bestaat uit tweelichten. De scheibogen tussen het koor en de kooromgang hebben de voor de Dom kenmerkende hoogte, maar zij missen de goti-

sche spitse vorm. De pijlers streven ongeleed naar de gewelven waar zij een gewelfkapiteel hebben, een vormgeving die eveneens identiek is aan die van de Dom. De kapitelen zelf die de geboorte van de boog markeren, bevinden zich op dezelfde plaats als waar we ze in de Domkerk treffen, nl. ongeveer halverwege de vensters van de koorlantaarn. De basementen van de pijlers zijn op de miniatuur eenvoudig van vorm wat ook van de bundelpijlers zelf gezegd moet worden. Het koor is belegd met een grijs, rood, roze tegelvloer, waarvan de ordening, niet de kleur, identiek is aan die welke bij de opgraving van het laagkoor werd gevonden, nl. niet overhoeks zoals bij Saenredam.

Resumerend valt te zeggen dat geen van de bouwonderdelen exact is weergegeven. Maar tegelijk vind ik dat van ieder bouwdeel te zeggen is dat de essentie ervan in de miniatuur is terug te vinden. Mijs inziens heeft het interieur van de Dom deze Utrechtse miniaturist tot voorbeeld gediend. Min of meer uit het hoofd schilderde hij, toen hij voor de drie figuren een kerkinterieur nodig had, het interieur van de kathedraal van zijn bisschopsstad als decor. De schilder beoogde geen topografisch nauwkeurig beeld te schetsen, maar de bron van inspiratie laat zich niet loochenen.

Utrecht,
Hasebroekstraat 48

Casper H. Staal